

Van Noordt door Berben

Wie een integrale opname zoekt van het complete werk van Anthoni van Noordt heeft de keus uit verschillende opnamen. Eind jaren negentig van de vorige eeuw verscheen op het label Naxos het complete *Tabulatuurboek van Psalmen en Fantasyen* in twee delen, gespeeld door Peter Ouwerkerk en Cees van der Poel op het orgel van de Nieuwe Kerk in Haarlem. Al eerder, in 1992, nam Leo van Doeselaar in de Hooglandse Kerk in Leiden voor het label CNM (Centrum Nederlandse Muziek) een selectie van zes psalmen en vier fantasieën op. Geen integrale dus. Van recentere datum zijn de integrale opnamen van Manuel Tomadin (Brilliant Classics, Jacobikirche te Lübeck), Gerard de Wit (Dutch Baroque Records, Sint-Walburgiskerk te Zutphen) en de opname van onze oud-voorzitter Chiel Jan van Hofwegen (Excellent Recordings, Dorpskerk te Hendrik-Ido-Ambacht). In de lovende recensie, die op 12 november 2018 verscheen op orgelnieuws.nl, maakte recensent Martin Moree over de laatstgenoemde cd de opmerking dat de muziek van Van Noordt nog extra glans zou hebben gekregen als het Duyschot-orgel een

middentoonstemming zou hebben gehad. In die leemte is sinds kort voorzien, want Léon Berben heeft aan zijn indrukwekkende discografie een integrale opname van het werk van Van Noordt, dat hij opnam voor het label Ramée, toegevoegd. Opgenomen op het uit 1643 stammende Van Hagerbeer-orgel in de Pieterskerk te Leiden, een instrument met een middentoonstemming.

Anthoni van Noordt werd omstreeks 1619 geboren in het Noord-Hollandse Schagen.

Hij was een telg uit een bekend geslacht van kunstenaars in Amsterdam. Zijn vader, Sybrand van Noordt senior (ca. 1590-1654), was schoolmeester en organist en trok rond 1630 naar Amsterdam. In 1642 werd hij beiaardier van de Zuiderkerk en Anthoni werd in 1652 benoemd tot organist van de Nieuwezijds Kapel als opvolger van zijn broer Jacobus van Noordt (1620-1680), die organist van de Oude Kerk werd.

In 1664 werd Van Noordt tot organist benoemd van de Nieuwe Kerk als opvolger van Dirk Janszoon Sweelinck, de zoon van Jan Pieterszoon. Zijn tanende gezondheid dwong hem in 1673 echter om ontslag te nemen. Twee jaar later overleed Van Noordt, die ongehuwd bleef, waarna hij bijgezet werd in de Zuiderkerk in zijn woonplaats Amsterdam.

TABULATUURBOECK

In 1659 verscheen de bundel *Tabulatuurboek van Psalmen en Fantasyen* van Van Noordt. Dat Tabulatuurboek (tabulatuur is een alternatieve, meer op het instrument gerichte manier om muziek te noteren) is het enige werkelijk tastbare dat wij van Van Noordt bezitten. Het werk bevat tien psalmbewerkingen voor orgel, waarvan negen met variaties, aangevuld met zes fugatische fantasieën. Deze stukken behoren tot het beste wat er in de zeventiende eeuw in Nederland is gecomponeerd. Ze staan nog geheel in de traditie van de werken van Jan Pieterszoon Sweelinck en de Noord-Duitse school.

Léon Berben aan de klavieren van het orgel van de Pieterskerk te Leiden

Het verschijnen van Van Noordts' publicatie was geen succes. De stijl van de muziek, hoe vakkundig ook, was eigenlijk te ouderwets voor het midden van de zeventiende eeuw. Zijn tijdgenoot Constantijn Huygens

schreef over het werk: dat, hoewel het volgens hem 'meesterlick' was gedaan, er nauwelijks kopers voor te vinden zouden zijn. Van het Tabulatuurboek is slechts één exemplaar bewaard gebleven en dat bevindt zich in de collectie van de Jagiellonische Universiteit te Krakau (Polen).

Volgens het titelblad droeg Van Noordt het werk op aan de 'Burgermeesteren en Regeerders der Stadt Amstelredam.' Dat is geen wonder, want hij was voor zijn dagelijkse bestaan mede van hen afhankelijk. Het uitgeven van zijn Tabulatuurboek moet een omvangrijke klus zijn geweest en niet in de laatste plaats door het veeleisende graverwerk op meer dan zestig koperplaten. Volgens Jaap den Hertog in zijn omvangrijke studie 'Anthoni van Noordt en zijn Tabulatuurboek' (in 2013 verschenen bij de Hilversumse uitgeverij Verloren B.V.) moet Van Noordt dat zelf hebben gedaan en moet dat veel tijd hebben gekost, want elke koperplaat bracht minstens enkele dagen werk met zich mee. Om roofofferten te voorkomen vroeg Van Noordt octrooi aan bij de Staten van Holland. Ter goedkeuring zette Jacob Cats zijn naam onder de aanvraag.

KLANTENKRING

Volgens Léon Berben is het opmerkelijk dat Van Noordt zijn Tabulatuurboek uitgeeft bij Willem van Beaumont in plaats van bijvoorbeeld de heel bekende muziekuitgever Roger in Amsterdam. Misschien wilde Van Noordt daardoor een andere klantenkring creëren. Verder is het interessant dat wat we tegenwoordig Europa noemen omstreeks 1623 of 1624 overal orgelboeken, al dan niet in tabulatuur verschijnen, maar niet in Nederland. Pas in 1659, zo'n vijftig jaar later, komt Van Noordt met zijn orgelboek.

VERSIERINGEN

In het uitvoerige interview dat in het septembernummer van de vorige jaargang van Kerk en Muziek verscheen, vertelde Berben uitvoerig over zijn benoeming als senior organist-in-residence in de Pieterskerk te Leiden. Nu heeft hij zijn Van Noordt-cd er opgenomen. 'Een prachtig instrument', zegt Berben. 'Van Hagerbeer maakte in 1643 gebruik

Léon Berben voor het Van Hagerbeer-orgel in de Pieterskerk te Leiden

van oudere orgels die hier aanwezig waren, bijvoorbeeld van Jacob van Bilsteyn (1446) en van Jan van Covelens (1518).'

'Een belangrijk kenmerk bij de psalmvariaties van Anthoni van Noordt is de enorme rijkdom aan figuren en motieven, waardoor een heel groot palet aan mogelijkheden ontstaat en dit komt op dit kleurrijke orgel natuurlijk prachtig tot klinken. Voor mij persoonlijk is de muziek van Van Noordt buitengewoon expressief en dat wordt ondersteund door de kleurrijke registraties die ik baseer op oude bronnen uit de zestiende eeuw. Op dit orgel zijn ze heel goed toepasbaar. Daarnaast voeg ik heel veel versieringen toe, wat in die tijd heel normaal was. Door een heel expressieve en persoonlijke touch en door het toevoegen van kleine versieringen heb ik geprobeerd een heel expressieve uitvoering te creëren.'

Toch is Berben er wat mij betreft prima in geslaagd om de afzonderlijke stemmen onafhankelijk te laten klinken en nergens de grote lijn van de werken uit het oog te verliezen. Naast het werk van Van Noordt heeft Berben een vijftal werken uit zowel het 'Camphuysen Manuscript' als uit de 'Lübbenau Tablature' opgenomen.

Opnieuw is de 'oudmuziekspecialist' Berben, zoals hij omschreven wordt op de site van de Pieterskerk, erin geslaagd een klankdocument van formaat te realiseren. Dat geldt niet alleen de doorleefde en vrije uitvoering van de werken, maar ook de kleurrijke registraties, de fraaie opname, het goed gedocumenteerde boeklet en de keuze voor dit Hollandse stadsorgel van internationale allure, in midde-toonstemming! Al met al een voorbeeldige productie.